International Journal for Multidisciplinary Research (IJFMR)

E-ISSN: 2582-2160 ● Website: www.ijfmr.com ● Email: editor@ijfmr.com

ದುರ್ಗಸಿಂಹನ ಪಂಚತಂತ್ರದ ‘ಶಿವಭೂತಿಯ ಕಥೆ’ಯಲ್ಲಿ ಪರೋಪಕಾರ, ಕೃತಜ್ಞತೆ, ಕೃತಘ್ನತೆ ಮತ್ತು ಮಾನವ ಸ್ವಭಾವದ ನೈತಿಕ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ

ಡಾ. ಕೃಷ್ಣಪ್ಪ ಕೆ.ಎನ್

ಸಹ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕ, ಕನ್ನಡ ವಿಭಾಗ, ಸರ್ಕಾರಿ ಪ್ರಥಮ ದರ್ಜೆ ಕಾಲೇಜು, ಚಿಕ್ಕಬಳ್ಳಾಪುರ - ೫೬೨೧೦೧

ಸಾರಲೇಖ:

ಕನ್ನಡದ ಪ್ರಾಚೀನ ಗದ್ಯಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ದುರ್ಗಸಿಂಹನ ‘ಪಂಚತಂತ್ರ’ವು ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತದ ಪಂಚತಂತ್ರ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಪರಿಚಯಿಸಿದ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ದುರ್ಗಸಿಂಹನ ಪಂಚತಂತ್ರವು ವಿಶಿಷ್ಟವಾದದ್ದು. ನೀತಿ, ಧರ್ಮ, ರಾಜನೀತಿ, ಮಾನವಸ್ವಭಾವ, ಸ್ನೇಹ, ದ್ರೋಹ, ಕೃತಜ್ಞತೆ, ಕೃತಘ್ನತೆ, ಪರೋಪಕಾರ ಮತ್ತು ವಿವೇಕ ಮುಂತಾದ ಜೀವನಾನುಭವಗಳನ್ನು ಕಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ನಿರೂಪಿಸುವುದು ಪಂಚತಂತ್ರದ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣ. ಈ ಕಥನ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ‘ಶಿವಭೂತಿಯ ಕಥೆ’ಯು ಮಾನವನ ಗುಣಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ತೆರೆದಿಡುವ ಕಥೆಯಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಣಾಪಾಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಹುಲಿ, ಸರ್ಪ, ಕಪಿ ಮತ್ತು ಬೇಡನನ್ನು ಶಿವಭೂತಿ ಬಾವಿಯಿಂದ ಮೇಲೆತ್ತಿ ಅವರ ಜೀವವನ್ನು ಉಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಹುಲಿ, ಸರ್ಪ ಮತ್ತು ಕಪಿ ತಮ್ಮ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದರೆ, ಬೇಡನು ಶಿವಭೂತಿಯ ಉಪಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅಪಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಕಥೆಯ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸರ್ಪದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಶಿವಭೂತಿ ತನ್ನ ಸಂಕಷ್ಟದಿಂದ ಪಾರಾಗಿ, ತನ್ನನ್ನು ಮೋಸಗೊಳಿಸಿದ ಕಿರಾತನಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ದೊರೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಕಥೆಯು ಪರೋಪಕಾರದ ಮಹತ್ವದ ಜೊತೆಗೆ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಅರಿಯದ ಕೃತಘ್ನತೆಯ ಅಪಾಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ.

ಈ ಕಥೆಯ ವಿಶೇಷತೆ ಶಿವಭೂತಿಯ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿದೆ. ಹುಲಿ ನೀಡಿದ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದರೂ ಮಾನವೀಯ ಕರುಣೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಡದ ಅವನು ‘ಯತ್ಪರಾರ್ಥಂ ಶರೀರಂ’ ಎಂಬ ಪರೋಪಕಾರದ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಕಂಬಳಕನ ಪಾತ್ರವು ಕೃತಘ್ನತೆಯ ಪರಾಕಾಷ್ಠೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಜೀವ ಉಳಿಸಿದವನನ್ನೇ ದ್ರೋಹಿಸುವ ಅವನ ಮನೋಭಾವವು ಮನುಷ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ಲೋಭ, ಸ್ವಾರ್ಥ ಮತ್ತು ನೀತಿಭ್ರಷ್ಟತೆಯ ರೂಪವನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ‘ಶಿವಭೂತಿಯ ಕಥೆ’ ಕೇವಲ ಒಂದು ನೀತಿಕಥೆಯಲ್ಲ; ಅದು ಮಾನವ ಸಂಬಂಧಗಳ ಸ್ವರೂಪ, ವ್ಯಕ್ತಿಯ ನೈತಿಕ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ ಮತ್ತು ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯತನ ಹಾಗೂ ದುಷ್ಟತನಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಘರ್ಷವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುವ ಕಥನವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಮುಖ ಪದಗಳು: ದುರ್ಗಸಿಂಹ, ಪಂಚತಂತ್ರ, ಶಿವಭೂತಿ, ಪರೋಪಕಾರ, ಕೃತಜ್ಞತೆ, ಕೃತಘ್ನತೆ, ನೀತಿಚಿಂತನೆ, ಮಾನವೀಯತೆ, ಸ್ವಾರ್ಥ.

ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ:

ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಪ್ರಾಚೀನ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಕಥೆ ಮತ್ತು ನೀತಿಯ ಸಂಬಂಧ ಅತ್ಯಂತ ಗಾಢವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜನಜೀವನದ ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಸರಳವಾದ ಕಥನದ ಮೂಲಕ ಹೇಳಿ, ಅದರೊಳಗೆ ಜೀವನದ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಪರಂಪರೆ ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಹಿಂದಿನಿಂದಲೂ ಇದೆ. ಪಂಚತಂತ್ರವು ಈ ಪರಂಪರೆಯ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಮನುಷ್ಯರು, ರಾಜರು, ಮಂತ್ರಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರನ್ನು ಕಥೆಯ

ಪಾತ್ರಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮಾನವಜೀವನದ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದು ಪಂಚತಂತ್ರದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಹೊರನೋಟಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕಥೆಗಳಂತೆ ಕಾಣಿಸಿದರೂ ಅವುಗಳ ಒಳಗಿರುವುದು ಮನುಷ್ಯನ ಸ್ವಭಾವ ಮತ್ತು ಸಮಾಜದ ರಚನೆಯ ಕುರಿತಾದ ಗಂಭೀರ ಚಿಂತನೆ.

ದುರ್ಗಸಿಂಹನು ಈ ಕಥಾಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿದಾಗ ಕೇವಲ ಅನುವಾದದ ಕೆಲಸವನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡದ ಭಾಷಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಹೊಂದುವಂತೆ ಕಥನವನ್ನು ರೂಪಿಸಿದನು. ಇದರಿಂದ ಪಂಚತಂತ್ರದ ನೀತಿಕಥೆಗಳು ಕನ್ನಡದ ಓದುಗರಿಗೆ ಸಹಜವಾದ ಅನುಭವಗಳಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಿದವು. ಕಥೆಯೊಳಗೆ ಪದ್ಯ, ಶ್ಲೋಕ, ಗಾದೆ, ಸುಭಾಷಿತ ಮತ್ತು ಸಂಭಾಷಣೆಗಳನ್ನು ಬಳಸುವ ಮೂಲಕ ಕಥನಕ್ಕೆ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. 'ಶಿವಭೂತಿಯ ಕಥೆ'ಯೂ ಇದೇ ಪರಂಪರೆಯ ಒಂದು ಗಮನಾರ್ಹ ಕಥೆಯಾಗಿದ್ದು, ಪರೋಪಕಾರ ಮತ್ತು ಕೃತಘ್ನತೆಯ ನಡುವಿನ ವೈರುಧ್ಯವನ್ನು ಕೇಂದ್ರವಾಗಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಂಬಳಕನೆಂಬ ಬೇಡನನ್ನು ಹುಲಿ ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣಭಯದಿಂದ ದಿಕ್ಕುತೋಚದ ಬೇಡನು ಹಳೆಯ ಬಾವಿಯೊಂದರಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತಾನೆ. ಅವನನ್ನು ಅಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದ ಹುಲಿಯೂ ಕೋಪಾಂಧನಾಗಿ ಅದೇ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಚಪಲಕನೆಂಬ ಕಪಿ ನೀರು ಕುಡಿಯಲು ಬಾವಿಯ ಬಳಿಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಬಾವಿಯಿಂದ ಹೊರಬರುವ ದಾರಿ ಕಾಣದೆ ದಡವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡು ಜೋತಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಸರ್ಪದ ಬಾಲವನ್ನು ಬಳ್ಳಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅದನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕೆಳಗೆ ಇಳಿಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಸರ್ಪದೊಂದಿಗೆ ಕಪಿಯೂ ಬಾವಿಗೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಘಟನೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ತೀರ್ಥಯಾತ್ರೆಗೆ ಹೊರಟಿದ್ದ ಶಿವಭೂತಿಯೆಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬರುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಬಾಯಾರಿಕೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ತೆಗೆಯಲು ತನ್ನ ಕಯ್ಯ ಕಲಶವನ್ನು ಬಳ್ಳಿಯಿಂದ ಕಟ್ಟಿ ಇಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಬಾವಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಹುಲಿ ಅದನ್ನು ಹಿಡಿದು ನೇತಾಡುತ್ತದೆ. ಕಲಶವನ್ನು ಎಳೆಯಲು ಭಾರವಾಗಿದ್ದರೂ ಶಿವಭೂತಿ ಧೈರ್ಯದಿಂದ ಅದನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆಳೆಯುತ್ತಾನೆ. ಹೊರಬಂದದ್ದು ಹುಲಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಕಂಡು ಅವನು ಆಶ್ಚರ್ಯಪಡುತ್ತಾನೆ. ಹುಲಿ ತನ್ನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಶಿವಭೂತಿಯ ಉಪಕಾರಕ್ಕೆ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಹುಲಿ ಶಿವಭೂತಿಗೆ ತಾನು ಪರ್ವತದ ತಪ್ಪಲಿನ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರೆ ಅಮೂಲ್ಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬೇಡನನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೊರಗೆ ತೆಗೆಯಬಾರದೆಂದು ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತದೆ. "ನೀಚನಿಗೆ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಅಪಕಾರವನ್ನೇ ಬಗೆಯುವವನು" ಎಂಬ ನೀತಿಯನ್ನು ಹುಲಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಹಾವಿಗೆ ಹಾಲು ಎರೆಯುವುದರಿಂದ ಅದರ ವಿಷವೇ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ರೂಪಕದ ಮೂಲಕ ನೀಚನಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಉಪಕಾರದ ಅಪಾಯವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ.

ಆದರೆ ಶಿವಭೂತಿಯ ಮನಸ್ಸು ಪರೋಪಕಾರದ ಕಡೆಗೆ ವಾಲುತ್ತದೆ. 'ಯತ್ಪರಾರ್ಥಂ ಶರೀರಂ' ಎಂಬ ಸುಭಾಷಿತವನ್ನು ನೆನಪಿಸಿಕೊಂಡು, ಒಬ್ಬ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಅವನ ಅಪಾಯದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟುಬಿಡುವುದು ತನ್ನ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವೆಂದು ಭಾವಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಹುಲಿಯ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿ ಬೇಡನನ್ನೂ ಹೊರಕ್ಕೆಳೆಯುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಕಥೆಯ ಮೊದಲ ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೇ ಪರೋಪಕಾರ ಮತ್ತು ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಎಂಬ ಎರಡು ನೈತಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳ ನಡುವಿನ ಸಂಘರ್ಷವನ್ನು ಕಥೆ ಮುಂದಿಡುತ್ತದೆ.

ಕಥೆಯ ಕೇಂದ್ರಪಾತ್ರ ಶಿವಭೂತಿ. ಅವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ರೂಪಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ಗುಣವೆಂದರೆ ಕರುಣೆ ಮತ್ತು ಪರೋಪಕಾರ. ತನ್ನ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಅಪಾಯ ಉಂಟಾಗಬಹುದೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದು ಅವನ ಮಾನವೀಯತೆಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ. ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹುಲಿಯಂತಹ ಕ್ರೂರ ಪ್ರಾಣಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವುದು ಅವನ ಕರುಣೆಯ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

ಶಿವಭೂತಿಯ ಮುಂದೆ ಎರಡು ಆಯ್ಕೆಗಳಿದ್ದವು. ಒಂದು ಕಡೆ ಹುಲಿಯ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಇತ್ತು; ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದ ಮನುಷ್ಯನಿದ್ದ. ಹುಲಿ ಬೇಡನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬಾರದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಶಿವಭೂತಿ ಆ ಮಾತನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅವನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪರೋಪಕಾರವು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಗುಣವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಮೂಲ ಮೌಲ್ಯ. "ಪರೋಪಕಾರ"ವನ್ನು ಅವನು ಕೇವಲ ಮಾತಿನ ನೀತಿಯಾಗಿ ನೋಡದೆ ತನ್ನ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಹುಲಿಯು ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಕ್ರೂರ ಪ್ರಾಣಿಯ ಪಾತ್ರವಲ್ಲ. ಅದು ಅನುಭವದಿಂದ ಬಂದ ವಿವೇಕದ ಧ್ವನಿಯನ್ನೂ ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ತನ್ನನ್ನು ಮತ್ತು ಇತರರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದ ಶಿವಭೂತಿಗೆ ಅದು ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತದೆ. ಜೊತೆಗೆ ಬೇಡನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಅರಿತು ಅವನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಬಾರದೆಂದು ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತದೆ. ಹುಲಿ ಹೇಳುವ "ನೀಚನಿಗೆ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಅಪಕಾರವನ್ನೇ ಬಗೆಯುವವನು" ಎಂಬ ನೀತಿವಾಕ್ಯ ಕಥೆಯ ಪ್ರಮುಖ ಆಶಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಹಾವಿಗೆ ಹಾಲು ಎರೆಯುವ ರೂಪಕ ಅತ್ಯಂತ

ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. ಹಾವಿಗೆ ಹಾಲು ಕೊಟ್ಟರೂ ಅದರ ಸ್ವಭಾವ ಬದಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಬದಲಾಗಿ ವಿಷವೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನೀಚನಿಗೆ ಮಾಡಿದ ಉಪಕಾರವೂ ಅವನ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಬದಲಾಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹುಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ಪ ಮತ್ತು ಕಪಿಯ ಪಾತ್ರಗಳು ಕೃತಜ್ಞತೆಯ ಪ್ರತಿರೂಪಗಳಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತವೆ. ಶಿವಭೂತಿ ಇವರಿಬ್ಬರನ್ನೂ ಯಾವುದೇ ಪ್ರತಿಫಲದ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಅವುಗಳು ತಮ್ಮ ಶಕ್ತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಶಿವಭೂತಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವ ಭರವಸೆ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಕಪಿ ಬದರಿಕಾಶ್ರಮದ ಉಪವನದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುವುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿ, ಶಿವಭೂತಿ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದಾಗ ತನ್ನಿಂದಾದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಮಾತು ನಿಜವಾಗುತ್ತದೆ. ಶಿವಭೂತಿ ಬದರಿಕಾಶ್ರಮದ ವನಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಕಪಿ ಅವನನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತಂದುಕೊಡುತ್ತದೆ. ಹಲಸು, ಮಾವು, ನೇರಳೆ, ಕಿತ್ತಳೆ, ತೆಂಗು, ಬಾಳೆ, ಬೇಲ ಮುಂತಾದ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವುದು ಕೃತಜ್ಞತೆಯ ಸರಳ ಮತ್ತು ಸಹಜ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಸರ್ಪದ ಕೃತಜ್ಞತೆ ಇನ್ನೂ ಮಹತ್ವದ್ದಾಗಿದೆ. “ನಿಮಗೇನಾದರೂ ಕಷ್ಟ ಬಂದಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನು ನೆನೆದ ಕೂಡಲೇ ಬಂದು ತಮ್ಮ ಸೇವೆ ಮಾಡಿ ಹೋಗುವೆನು” ಎಂದು ಅದು ಶಿವಭೂತಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಕಥೆಯ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಮಾತು ಶಿವಭೂತಿಯ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಕಥೆ ಕೃತಜ್ಞತೆ ಎಂಬ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಕೇವಲ ಉಪದೇಶಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ಅದರ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಕಥಾವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಥೆಯ ಅತ್ಯಂತ ಗಮನಾರ್ಹ ಪಾತ್ರ ಕಂಬಳಕ. ಶಿವಭೂತಿ ಅವನ ಜೀವವನ್ನು ಉಳಿಸಿದರೂ ಅವನು ಆ ಉಪಕಾರವನ್ನು ನೆನಪಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ಶಿವಭೂತಿಯ ಬಳಿಯಿದ್ದ ಅಮೂಲ್ಯ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ಕಂಡು ಅವುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಆಸೆ ಅವನಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕೃತಜ್ಞತೆ ಸೋತು ಸ್ವಾರ್ಥ ಗೆಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಶಿವಭೂತಿ ತನ್ನನ್ನು ಸತ್ಕರಿಸಲು ಕಂಬಳಕನಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿರುವುದನ್ನು ಕಂಡು ಅವನಿಗೆ ಬದುಕುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತಾನೇ ಯೋಚಿಸುವುದಾಗಿ ಹೇಳಿ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು ತನ್ನ ಉಪಕಾರಕ್ಕೆ ದೊರೆತ ಅವಕಾಶವೆಂದು ಕಂಬಳಕ ಪರಿಗಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ಅವನು ಶಿವಭೂತಿಯ ವಿರುದ್ಧ ರಾಜನಿಗೆ ದೂರು ನೀಡುತ್ತಾನೆ. “ಈ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ತಂದ ಒಬ್ಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ನನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವನು” ಎಂದು ರಾಜನಿಗೆ ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಅವನನ್ನು ಅಪರಾಧಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಂಬಳಕನ ಮನೋಭಾವವು ಲೋಭದ ಮನೋವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬಿಸುತ್ತದೆ. ಮಾನವನಿಗೆ ಅಗತ್ಯಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾದ ಸಂಪತ್ತಿನ ಆಸೆ ಬಂದಾಗ ವಿವೇಕ ಕುಂದುತ್ತದೆ. ತನಗೆ ಜೀವ ನೀಡಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಅಪರಾಧಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ಅವನು ಹಿಂಜರಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಕಂಬಳಕ ವ್ಯಕ್ತಿಯಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ಸ್ವಾರ್ಥ, ಲೋಭ ಮತ್ತು ಕೃತಘ್ನತೆಯ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

‘ಶಿವಭೂತಿಯ ಕಥೆ’ಯ ಮುಖ್ಯ ಸಂಘರ್ಷ ಉಪಕಾರ ಮತ್ತು ಅಪಕಾರದ ನಡುವಿನದು. ಶಿವಭೂತಿ ಪ್ರತಿಫಲದ ನಿರೀಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಹುಲಿ, ಸರ್ಪ ಮತ್ತು ಕಪಿ ಅವನ ಉಪಕಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಬೇಡನು ಅದೇ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಅಪಕಾರವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ಕಥೆಯ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ದೇಶಪೂರ್ವಕವಾದ ವೈರುಧ್ಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಸಹಾಯವನ್ನು ವಿವಿಧ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಆ ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಅವರ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳು ವಿಭಿನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ಗುಣವು ಹೊರಗಿನ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ನಿರ್ಧಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಆಂತರಿಕ ಸ್ವಭಾವದಿಂದ ನಿರ್ಧಾರವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅಂಶ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶಿವಭೂತಿ ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಮಾನವೀಯತೆಯನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಕಂಬಳಕ ತನ್ನ ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಮೀರಿ ನೋಡಲಾರ. ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇ ಕಥೆಯ ನೈತಿಕ ಕೇಂದ್ರ. ಉಪಕಾರ ಮಾಡುವವನು ತನ್ನ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ; ಆದರೆ ಉಪಕಾರ ಪಡೆದವನು ಅದನ್ನು ಹೇಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಅವನ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಆಭರಣಗಳು ಕೇವಲ ಐಶ್ವರ್ಯದ ಸಂಕೇತಗಳಲ್ಲ. ಅವು ಮಾನವನ ನೈತಿಕ ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಸಾಧನವಾಗುತ್ತವೆ. ಹುಲಿ ಶಿವಭೂತಿಗೆ ಹಾರ, ಅಂಗದ, ಕುಂಡಲ, ಕಿರೀಟ ಮೊದಲಾದ ಅಮೂಲ್ಯ ಆಭರಣಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಶಿವಭೂತಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಅವು ಪರೋಪಕಾರದ ಫಲವಾಗಿ ದೊರಕಿದ ಸಂಪತ್ತು. ಆದರೆ ಕಂಬಳಕನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅವು ಲೋಭದ ವಸ್ತುಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಒಂದೇ ಸಂಪತ್ತು ಇಬ್ಬರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಎರಡು ವಿಭಿನ್ನ ಪ್ರತಿಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಶಿವಭೂತಿ ಅದನ್ನು ಕೃತಜ್ಞತೆಯಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ ಕಂಬಳಕ ಅದನ್ನು ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿ ಪಡೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಸಂಪತ್ತಿನ ಮೌಲ್ಯವು ಅದರಲ್ಲಿಲ್ಲ; ಅದನ್ನು ಬಳಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮನೋಭಾವದಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬ ಸಂದೇಶ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಥೆಯ

ಈ ಅಂಶ ಇಂದಿನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿಯೂ ಬಹಳ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿದೆ. ಹಣ, ಅಧಿಕಾರ ಮತ್ತು ಸಂಪತ್ತಿನ ಆಸೆಯಿಂದ ಮಾನವ ಸಂಬಂಧಗಳು ದುರ್ಬಲವಾಗುವ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ಸಂಬಂಧಕ್ಕಿಂತ ಸ್ವಾರ್ಥ ದೊಡ್ಡದಾದಾಗ ಕೃತಜ್ಞತೆ, ವಿಶ್ವಾಸ ಮತ್ತು ಮಾನವೀಯತೆ ಹಿಂದುಳಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಕಥೆಯ ನೀತಿ ಸಮಕಾಲೀನ ಬದುಕಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಥೆಯ ಅಂತಿಮ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ರಾಜನ ಪಾತ್ರ ಬರುತ್ತದೆ. ಕಂಬಳಕನ ದೂರನ್ನು ಕೇಳಿದ ರಾಜನು ಯಾವುದೇ ಆಳವಾದ ಪರಿಶೀಲನೆಯಿಲ್ಲದೆ ಶಿವಭೂತಿಯನ್ನು ಬಂಧಿಸುವಂತೆ ಆದೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಮತ್ತೊಂದು ಮುಖ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತದೆ. ರಾಜನು ನಂತರ ರಾಜಕುಮಾರನಿಗೆ ಸರ್ಪ ಕಚ್ಚಿದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶಿವಭೂತಿಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಅರಿಯುತ್ತಾನೆ. ಗಾರುಡಿಗರು ರಾಜಕುಮಾರನನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಾಗ ಶಿವಭೂತಿ ಅವನನ್ನು ಬದುಕಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ರಾಜನಿಗೆ ಸತ್ಯ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಕಂಬಳಕನ ದ್ರೋಹವನ್ನು ಅರಿತ ರಾಜನು ಅವನಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯದ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ರೂಪವನ್ನು ಕಥೆ ನಿರೂಪಿಸುತ್ತದೆ. ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವು ತಪ್ಪು ಮಾಹಿತಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ನಿರಪರಾಧಿಯನ್ನು ಬಂಧಿಸುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಸತ್ಯ ಹೊರಬಂದಾಗ ಅದೇ ಅಧಿಕಾರ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ತಪ್ಪಿತಸ್ಥನಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಮೂಲಕ ಕಥೆ ನ್ಯಾಯವು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಸತ್ಯದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಸ್ಥಾಪನೆಯಾಗಬೇಕೆಂಬ ಸಂದೇಶವನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತದೆ.

ಕಥೆಯ ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ಭಾಗ ಶಿವಭೂತಿ ಸೆರೆಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಂದರ್ಭ. ತನ್ನ ಮರುಳುತನಕ್ಕೆ ತಾನೇ ಹಾಸ್ಯಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಶಿವಭೂತಿ, ಕಷ್ಟ ಬಂದಾಗ ನೆನೆಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಸರ್ಪ ನೀಡಿದ್ದ ಮಾತನ್ನು ನೆನಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಸರ್ಪವನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿದ ತಕ್ಷಣ ಸರ್ಪ ಬಂದು ಅವನ ನೆರವಿಗೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಸರ್ಪವು ರಾಜಕುಮಾರನನ್ನು ಕಚ್ಚಿ ಅವನಿಗೆ ವಿಷಪ್ರಭಾವ ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ನಂತರ ಶಿವಭೂತಿಯ ಮೂಲಕ ಮಾತ್ರ ರಾಜಕುಮಾರನನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುತ್ತದೆ. ರಾಜನು ರಾಜಕುಮಾರನನ್ನು ಬದುಕಿಸುವವನಿಗೆ ಬೇಕಾದುದನ್ನು ನೀಡುವುದಾಗಿ ಘೋಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಶಿವಭೂತಿ ಮುಂದೆ ಬಂದು ರಾಜಕುಮಾರನನ್ನು ಗುಣಪಡಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಘಟನೆಯಿಂದ ಕಥೆಯ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಉಪಕಾರವು ಮುಂದಿನ ದೊಡ್ಡ ಸಂಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ರಕ್ಷಣೆಯಾಗಿ ಮರಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಕೃತಜ್ಞತೆಯ ಶಕ್ತಿ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಶಿವಭೂತಿ ಸರ್ಪವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಯಾವುದೇ ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಂಕಷ್ಟದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಸರ್ಪ ಅವನಿಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಂಬಳಕನಿಗೆ ದೊರೆಯುವ ಶಿಕ್ಷೆ ಕಥೆಯ ನೀತಿಸಂದೇಶವನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅವನು ಶಿವಭೂತಿಯ ಉಪಕಾರವನ್ನು ಮರೆತು ದ್ರೋಹ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಕೃತಘ್ನತೆ ಬಹಿರಂಗವಾಗುತ್ತದೆ. ರಾಜನು ಅವನಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ವಿಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇದು ಭಾರತೀಯ ನೀತಿಕಥೆಗಳಲ್ಲಿನ 'ಕರ್ಮಫಲ'ದ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧ ಹೊಂದಿದೆ. ಒಳ್ಳೆಯ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಫಲ ಮತ್ತು ದುಷ್ಟ ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ದುಷ್ಟ ಫಲ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನೈತಿಕ ವಿಶ್ವಾಸ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಕರ್ಮಫಲವು ಅತೀಂದ್ರಿಯವಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ; ಕಥೆಯೊಳಗಿನ ಸಂಬಂಧಗಳು ಮತ್ತು ಘಟನೆಗಳ ಮೂಲಕವೇ ಅದು ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಕಂಬಳಕನಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ದೊರೆಯುವುದರಿಂದ ಕಥೆ ಕೇವಲ ಕೃತಘ್ನನನ್ನು ಖಂಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವುದಿಲ್ಲ. ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಮತ್ತು ಪರಸ್ಪರ ಸಹಾಯ ಉಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಕೃತಜ್ಞತೆ ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆ ಅಗತ್ಯವೆಂಬ ಸಂದೇಶವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ.

ಶಿವಭೂತಿಯ ಪಾತ್ರವನ್ನು ಮಾನವೀಯತೆಯ ವಿಶಾಲ ಪರಿಕಲ್ಪನೆಯ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಅವನು ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಪ್ರಾಣಿ, ಪಕ್ಷಿ ಮತ್ತು ಸರ್ಪಗಳನ್ನೂ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವದ ಮೌಲ್ಯ ಮುಖ್ಯ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವನ ಪರೋಪಕಾರವು ಜಾತಿ, ವರ್ಗ, ಪ್ರಾಣಿ–ಮನುಷ್ಯ ಎಂಬ ಭೇದಗಳನ್ನು ಮೀರುತ್ತದೆ. ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿರುವ ಹುಲಿ ಅಪಾಯಕಾರಿ ಪ್ರಾಣಿ ಎಂಬ ಅರಿವು ಶಿವಭೂತಿಗೆ ಇದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸರ್ಪದ ಬಗ್ಗೆ ಭಯಪಡುವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನೋಭಾವವೂ ಅವನಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಈ ಅಂಶವು ಭಾರತೀಯ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿನ ಸರ್ವಜೀವದಯೆಯ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ನೆನಪಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಶಿವಭೂತಿಯ ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಪರೋಪಕಾರವು ಕೇವಲ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕರ್ತವ್ಯವಲ್ಲ; ಅದು ಜೀವಮಾತ್ರದ ಬಗ್ಗೆ ಹೊಂದಿರುವ ಕರುಣೆಯ ರೂಪವಾಗಿದೆ. ಮನುಷ್ಯನ ನಿಜವಾದ ಮಹತ್ವ ಅವನು ಸಂಪಾದಿಸುವ ಸಂಪತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲ; ಇತರ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಮಾಡುವ ಸಹಾಯದಲ್ಲಿ ಇದೆ ಎಂಬ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಕಥೆ ಮುಂದಿಡುತ್ತದೆ.

ಪಂಚತಂತ್ರದ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶವೇ ಜೀವನದ ಅನುಭವಗಳಿಂದ ನೀತಿಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದು. 'ಶಿವಭೂತಿಯ ಕಥೆ'ಯಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ನೀತಿಗಳು ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿ ಪರೋಪಕಾರವು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಮಾನವೀಯ ಗುಣ. ಎರಡನೆಯದಾಗಿ ಕೃತಜ್ಞತೆ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಬಲಪಡಿಸುತ್ತದೆ. ಮೂರನೆಯದಾಗಿ ಕೃತಘ್ನತೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ನೈತಿಕ ಪತನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯದಾಗಿ ಲೋಭವು ಮನುಷ್ಯನ ವಿವೇಕವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತದೆ. ಐದನೆಯದಾಗಿ ಸಂಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸಣ್ಣ ಸಹಾಯವೂ ಮುಂದೆ ದೊಡ್ಡ ನೆರವಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಬಹುದು.

ಹುಲಿ ಹೇಳುವ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯೂ ಕಥೆಯ ಪ್ರಮುಖ ನೀತಿಯಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದು ಒಳ್ಳೆಯದಾದರೂ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಅರಿಯುವ ವಿವೇಕವೂ ಅಗತ್ಯ. ಶಿವಭೂತಿಯು ಹುಲಿಯ ಮಾತನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿದರೂ ಕಥೆ ಅದನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಪ್ಪೆಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ಕಥೆಯು ಎರಡು ವಿಭಿನ್ನ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಎದುರುನಿಲ್ಲಿಸುತ್ತದೆ—ಕರುಣೆ ಮತ್ತು ವಿವೇಕ. ಇದೇ ಕಥೆಯ ನೈತಿಕ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಪಂಚತಂತ್ರದ ಕಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮಾನವ ಗುಣಗಳ ಪ್ರತೀಕಗಳಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. 'ಶಿವಭೂತಿಯ ಕಥೆ'ಯಲ್ಲಿಯೂ ಹುಲಿ, ಸರ್ಪ ಮತ್ತು ಕಪಿ ಕೇವಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲ. ಅವುಗಳಿಗೆ ಮಾನವೀಯ ಭಾವನೆಗಳು ಮತ್ತು ನೈತಿಕ ಗುಣಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಹುಲಿ ಕೃತಜ್ಞತೆ ಮತ್ತು ವಿವೇಕವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಸರ್ಪ ಕೃತಜ್ಞತೆಯ ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಕಪಿ ಸರಳತೆ ಮತ್ತು ಸ್ನೇಹಭಾವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಮಾನವನಾದ ಕಂಬಳಕ ಕೃತಘ್ನತೆ ಮತ್ತು ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ವೈರುಧ್ಯವೇ ಕಥೆಯ ನೈತಿಕ ವ್ಯಂಗ್ಯವನ್ನು ಗಾಢಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮನುಷ್ಯರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಸಂದೇಶವೂ ಇಲ್ಲಿ ಅಡಕವಾಗಿದೆ.

ಕಥೆಯು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಗುಣಸ್ವಭಾವದ ಜೊತೆಗೆ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿನ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನೂ ಚರ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಮನುಷ್ಯರು ಪರಸ್ಪರ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಮುಖ್ಯ. ಆದರೆ ಕಂಬಳಕನಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಕೃತಘ್ನತೆ ಆ ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಕಥೆ ವೈಯಕ್ತಿಕ ನೀತಿಯನ್ನು ಸಾಮಾಜಿಕ ನೀತಿಯೊಂದಿಗೆ ಜೋಡಿಸುತ್ತದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಬೇಡ, ರಾಜ, ಪ್ರಾಣಿ, ಸರ್ಪ ಮತ್ತು ಕಪಿ ಮುಂತಾದ ವಿಭಿನ್ನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಹಾಗೂ ಜೀವಜಗತ್ತಿನ ಪಾತ್ರಗಳನ್ನು ಒಂದೇ ಕಥಾನಕದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿರುವುದು ಸಮಾಜದ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಶಿವಭೂತಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಮಾನವೀಯತೆಯ ಒಂದು ವಿಶಾಲ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾನೆ.

'ಶಿವಭೂತಿಯ ಕಥೆ' ಪ್ರಾಚೀನ ಕಥೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರ ಆಶಯ ಇಂದಿನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿಯೂ ಬಹಳ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಆರ್ಥಿಕ ಸ್ಪರ್ಧೆ, ವೈಯಕ್ತಿಕ ಸ್ವಾರ್ಥ ಮತ್ತು ಸಂಪತ್ತಿನ ಆಸೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೃತಜ್ಞತೆ ಮತ್ತು ಪರೋಪಕಾರದಂತಹ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಅಗತ್ಯ ಇನ್ನಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ. ಇಂದಿನ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಗೆ ನೆರವಾದ ನಂತರ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಮೋಸಹೋಗುವ ಸಂದರ್ಭಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಸಹಾಯವನ್ನು ಅವಕಾಶವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸ್ವಾರ್ಥ ಸಾಧಿಸುವ ಮನೋಭಾವವೂ ಇದೆ. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಶಿವಭೂತಿಯ ಕಥೆ ಮಾನವೀಯತೆಯನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಬಾರದೆಂಬ ಸಂದೇಶವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಹುಲಿಯ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಅರಿತು ವಿವೇಕದಿಂದ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಪಾಠವನ್ನೂ ನೀಡುತ್ತದೆ.

ದುರ್ಗಸಿಂಹನ ಪಂಚತಂತ್ರದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಜೀವನಾನುಭವಗಳ ಮೂಲಕ ನೀತಿಯನ್ನು ಬೋಧಿಸುವುದು. 'ಶಿವಭೂತಿಯ ಕಥೆ' ಈ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಸಾಧಿಸುತ್ತದೆ. ಕಥೆಯ ಘಟನೆಗಳು ಸರಳವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರೊಳಗಿನ ನೈತಿಕ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳು ಸಂಕೀರ್ಣವಾಗಿವೆ. ಕಥೆಯಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯತನಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಒಳ್ಳೆಯತನ ಮತ್ತು ಕೆಟ್ಟತನಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಕೆಟ್ಟತನ ಎಂಬ ಸರಳ ನೈತಿಕ ಮಾದರಿಯಷ್ಟೇ ಇಲ್ಲ. ಶಿವಭೂತಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅವನಿಗೆ ಪ್ರತಿಫಲವಾಗಿ ವಿಭಿನ್ನ ಅನುಭವಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಕೆಲವರು ಕೃತಜ್ಞರಾಗುತ್ತಾರೆ; ಒಬ್ಬನು ಕೃತಘ್ನನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನ ಸ್ವಭಾವದ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ಕಥೆ ತೆರೆದಿಡುತ್ತದೆ.

ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ 'ಶಿವಭೂತಿಯ ಕಥೆ'ಯನ್ನು ಕೇವಲ ಮಕ್ಕಳ ನೀತಿಕಥೆಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವುದು ಅದರ ಆಳವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಮಾನವ ಸಂಬಂಧಗಳ ಸಂಕೀರ್ಣತೆಯನ್ನು, ನೈತಿಕ ನಿರ್ಧಾರಗಳ ದ್ವಂದ್ವವನ್ನು ಮತ್ತು ಸ್ವಾರ್ಥ–ಪರೋಪಕಾರಗಳ ಸಂಘರ್ಷವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವ ಕಥೆಯಾಗಿದೆ.

International Journal for Multidisciplinary Research (IJFMR)

E-ISSN: 2582-2160 ● Website: www.ijfmr.com ● Email: editor@ijfmr.com

ಉಪಸಂಹಾರ:

ದುರ್ಗಸಿಂಹನ ಪಂಚತಂತ್ರದಲ್ಲಿನ ‘ಶಿವಭೂತಿಯ ಕಥೆ’ಯು ಪರೋಪಕಾರ, ಕೃತಜ್ಞತೆ ಮತ್ತು ಕೃತಘ್ನತೆಯ ನಡುವಿನ ಸಂಘರ್ಷವನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುವ ನೀತಿಕಥೆಯಾಗಿದೆ. ಕಥೆಯ ಕೇಂದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಶಿವಭೂತಿ ಕರುಣೆ, ದಯೆ, ಪರೋಪಕಾರ ಮತ್ತು ಮಾನವೀಯತೆಯ ಪ್ರತೀಕ. ತನ್ನ ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಅಪಾಯವಾಗಬಹುದೆಂಬ ಅರಿವಿದ್ದರೂ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿದ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಮೂಲಕ ಅವನು ತನ್ನ ನೈತಿಕ ಆದರ್ಶವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ಕಂಬಳಕನ ಪಾತ್ರವು ಮಾನವನಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವಾರ್ಥ ಮತ್ತು ಕೃತಘ್ನತೆಯ ಅಪಾಯಕಾರಿ ಮುಖವನ್ನು ಅನಾವರಣಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಜೀವ ಉಳಿಸಿದವನನ್ನೇ ದ್ರೋಹಿಸುವ ಅವನ ನಡೆ ಉಪಕಾರದ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಅರಿಯದ ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದೆ. ಹುಲಿ ನೀಡಿದ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ನೀಚಸ್ವಭಾವದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಇರಬೇಕೆಂಬ ವಿವೇಕವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದರೆ, ಶಿವಭೂತಿಯ ನಡೆ ಮಾನವೀಯತೆಯನ್ನು ಯಾವುದೇ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತ್ಯಜಿಸಬಾರದೆಂಬ ಸಂದೇಶವನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ.

ಸರ್ಪ ಮತ್ತು ಕಪಿಗಳ ಕೃತಜ್ಞತೆ ಕಥೆಯ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮುಖ ಆಯಾಮ. ಶಿವಭೂತಿ ಮಾಡಿದ ಸಹಾಯವು ತಕ್ಷಣದ ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನು ನೀಡದಿದ್ದರೂ ಅದು ಮುಂದೆ ಅವನಿಗೆ ರಕ್ಷಣೆಯಾಗಿ ಮರಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಪರೋಪಕಾರದ ಮೌಲ್ಯವು ಅದರ ತಕ್ಷಣದ ಫಲದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲ; ಅದು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಮಾನವೀಯ ಸಂಬಂಧದಲ್ಲಿ ಇದೆ ಎಂಬ ಸತ್ಯವನ್ನು ಕಥೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ.

ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ‘ಶಿವಭೂತಿಯ ಕಥೆ’ಯು ಒಳ್ಳೆಯತನ ಮತ್ತು ಕೆಟ್ಟತನದ ಸರಳ ಸಂಘರ್ಷವನ್ನು ಮೀರಿ ಮಾನವ ಸ್ವಭಾವದ ಹಲವು ಪದರಗಳನ್ನು ತೆರೆದಿಡುತ್ತದೆ. ಕರುಣೆ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ಉನ್ನತಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ; ಕೃತಜ್ಞತೆ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ; ಲೋಭ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ವಿವೇಕವನ್ನು ನಾಶಮಾಡುತ್ತದೆ; ಕೃತಘ್ನತೆ ಅವನ ಪತನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ದುರ್ಗಸಿಂಹನ ‘ಪಂಚತಂತ್ರ’ದಲ್ಲಿನ ಶಿವಭೂತಿಯ ಕಥೆ ಇಂದಿಗೂ ಓದುಗರಿಗೆ ನೈತಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಮಾನವೀಯ ಮೌಲ್ಯಗಳ ಕುರಿತು ಚಿಂತನೆಗೆ ಪ್ರೇರಣೆ ನೀಡುವ ಮಹತ್ವದ ಕಥೆಯಾಗಿ ಉಳಿದಿದೆ.

ಪರಾಮರ್ಶನ ಗ್ರಂಥಗಳು:

1. ಗುಂಡ್ಮಿ ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಐತಾಳ (ಸಂ.), ದುರ್ಗಸಿಂಹ ಕವಿಯ ಕರ್ಣಾಟಕ ಪಂಚತಂತ್ರಂ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು, ಬೆಂಗಳೂರು, 2014.
2. ಮುಗಳಿ ರಂ.ಶ್ರೀ., ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಚರಿತ್ರೆ, ಗೀತಾ ಬುಕ್ ಹೌಸ್, ಮೈಸೂರು, ೨೦೦೫
3. ಕೀರ್ತಿನಾಥ ಕುರ್ತಕೋಟಿ, ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಸಂಗಾತಿ. ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ, 1995
4. ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಹಾವನೂರ, (ಸಂ), ಹಳಗನ್ನಡ ಕವಿಕಾವ್ಯ ಮಹೋನ್ನತಿ, ಕನ್ನಡ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ, ಬೆಂಗಳೂರು, ೨೦೦೦
5. ಕರ್ನಾಟಕದ ಪರಂಪರೆ, ಸಂಪುಟ - ೧ ಮತ್ತು ೨., ಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಇಲಾಖೆ, ಬೆಂಗಳೂರು, ೨೦೦೬
6. ಶ್ರೀನಿವಾಸ ರಾಜು ಚಿ., ಬಸವರಾಜ ಕಲ್ಗುಡಿ., (ಸಂ), ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗಾತಿ, ಕನ್ನಡ ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಪ್ರಾಧಿಕಾರ ಬೆಂಗಳೂರು, ೨೦೦೨
7. ತಿಪ್ಪೇರುದ್ರಸ್ವಾಮಿ ಎಚ್., ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸಮೀಕ್ಷೆ, ಡಿ.ವಿ.ಕೆ.ಮೂರ್ತಿ, ಪ್ರಕಾಶಕರು, ಮೈಸೂರು, ೨೦೦೩